

EXOGENNÍ PROCESY A TVARY

GLACIÁLNÍ TVARY

KRYOGENNÍ POCHODY

- kryosféra 1923, Dobrowolski
- nivace = destrukční působení sněhu sněžná čára - hranice, která omezuje plochu ZP se souvislou sněhovou pokrývkou sněžníky (trvalé, tzn. min 2 roky) - nivační deprese
- glaciální pochody = modelace ledovci
- periglaciální pochody - v kryosféře - v nezaledněných oblastech - mrazové zvětrávání - tvary v permafrostu

LEDOVCOVÝ LED

- vzniká ze sněhu
zvýšující se statický tlak vyvolaný vahou nadložních poloh
zvýšení objemové hmotnosti v hrubozrnný agregát: firn (0,55 - 0,84 g/cm³)
diagenese (zhutňování)
regelace (tání tlakem a mrznutí) objemová hmotnost: 0,85 g/cm³ =
ledovcový led obvykle při mocnosti 35 - 75 m sněhové pokrývky !
průměrná roční teplota < 0 °C + aktivní hydrologická bilance

TYOLOGIE LEDOVCŮ

- horské - jednosměrný pohyb
- pevninské (kontinentální) - všesměrný pohyb (odstředivě se roztéká) - tvar klenby

štitový ledovec zaledněná území:

Antarktida	13 802 tis. km ²	(97,5 % území)
Grónsko	1 802 tis. km ²	(82,9 % území)
Island	11 tis. km ²	(10,9 % území)
Himálaje.....	33 tis. km ²	(35,2 % území)

LEDOVCE - POHYB

- pevninské (kontinentální) - všesměrný pohyb (odstředivě se roztéká)
- horské - jednosměrný pohyb
- svahový • karový • údolní
- – alpského typu • údolní
- – splazového typu • ledovcové čapky • radiální ledovce • piedmontní

POHYBY LEDOVCOVÝCH MAS

- průměrná rychlost: 1 - 10 mm/rok

zatížení ZK ledovcem

odlehčení ZK při odtávání izolacie zdvihu - nejrychlejší v centru (př. na březích Botnického zálivu) - max.10 mm/rok S. Amerika - oblast Velkých jezer (max 5 mm/rok) - Kanadské arktické souostroví (1 - 10 mm/rok) Grónsko - západní pobřeží (extrémně 105 mm/rok)

MODELACE - EROZE, TRANSPORT, AKUMULACE

- glaciální eroze - spočívá v abrazi
- DETERZE = ohlazování
- EXARACE = brázdění ■■■ouvky
- DETRAKCE = odlamování
- PLUCKING = rozvolňování - plošná detrakce a deterze pevninských ledovců ■■■cela odstraní zvětralinový plášť ■■■ypické tvary: oblíky

OBLÍKY

- Asymetrické tvary
- J: Finsko: sníženiny mezi oblíky jsou zaplaveny jezery nebo mělkým mořem - oblíky vyčnívající nad hladinu = skjäry

OBLÍKOVÁ KRAJINA V ČR

Žulovská pahorkatina - nízké exfoliační klenby (ruware)
oblíky - vysoké exfoliační klenby (borndhardty)
nunataky

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

TRANSPORT, AKUMULACE

- glaciální transport till = materiál transportovaný ledovcem; netříděný a nevrstvený místo transportu: na povrchu na okrajích vlečení pod ledovcem glaciální akumulace
- základní tvar: MORÉNY

HORSKÉ LEDOVCE

- nerovný
- na povrchu: vrstva suti (svrchní moréna)
- trhliny
  - příčné ■■■ mohou vést k ledopádu
  - okrajové (podélné) ■■■ ledové jeskyně ■■■ ledové mlýny

POHYB LEDOVCE

- gravitační
- průměrná: metry až desítky metrů/rok
- extrém: 120 m/den (Himálaje)

Bilance ledovce (akumulační vs. ablační část)

TYPY LEDOVCŮ PODLE BÁZE

- s chladnou bází - pohybuje se po smykové ploše uvnitř ledovce nemodeluje
- s teplou bází - tání ledu vlivem tlaku - pohybuje se po hranici hornina – led, modeluje (podloží není zmrzlé, tzv. vlhká báze)

MODELACE HORSKÝMI LEDOVCI

- X od pevninských: koncentrace splazů do údolí předledovcové sítě (např. říční)
- ■ oustředěná modelace základní tvary:
KAR
TROG
FJORD
DRUMLINY

KAR

- stěna karu
- hranice akumulace sněhu (bergschrund)
- dno karu (v případě odtání)
- stupeň karu z něho vytéká led

TROG, ÚDOLÍ TVARU U

AUTOR PREZENTACE, DATUM PRE

ÚDOLNÍ LEDOVEC

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

MORÉNA

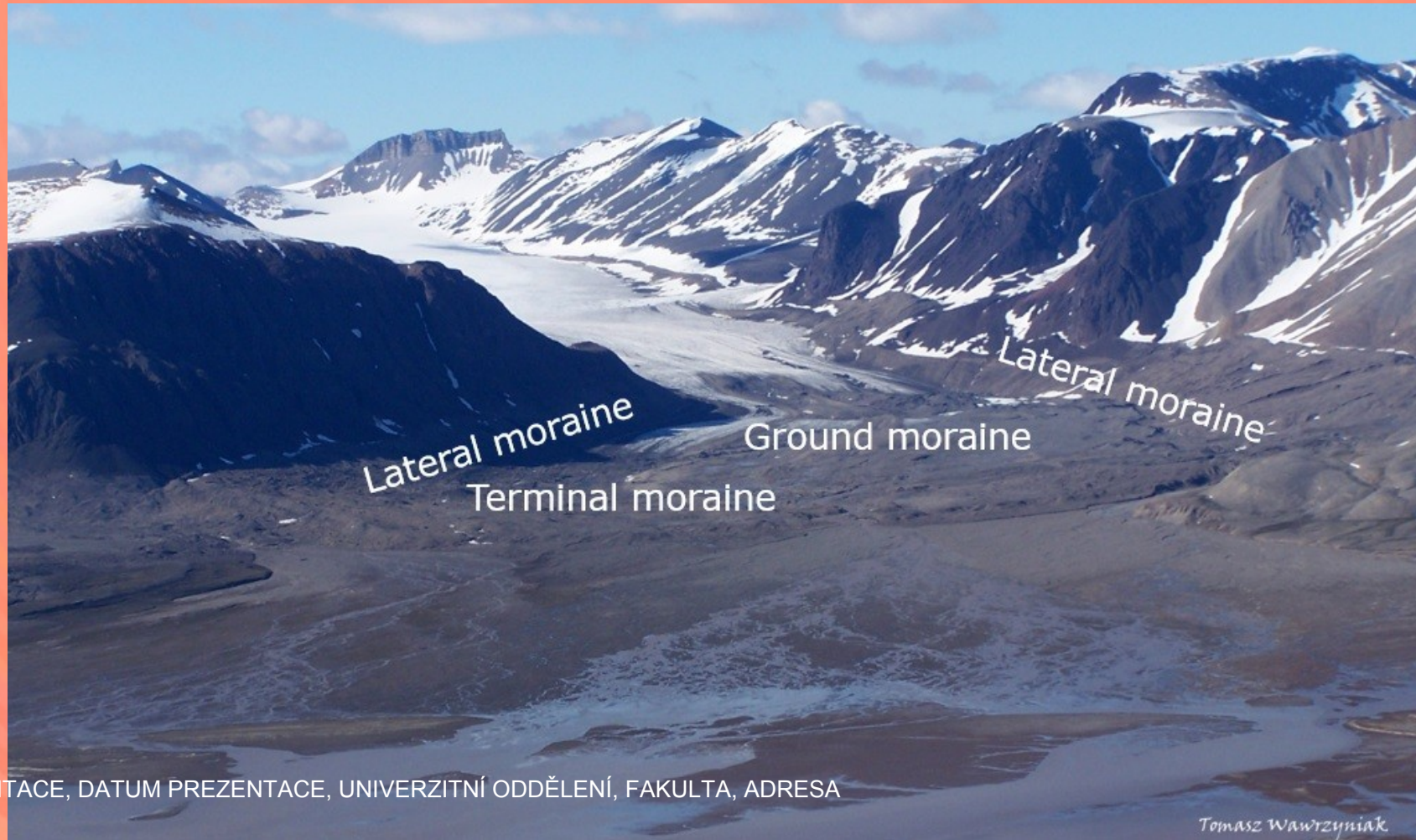
- podle místa uložení:
boční, střední, vnitřní, spodní,
- **■**ouvky (Jedná se o obroušené těleso, které je vlivem tlaku ledovce tlačeno po podloží, kde se sráží s okolními tělesy)
čelní - výšky 5 - 250 m; často zahrazují jezera
ústupová

AKUMULAČNÍ TVARY

- morény - špatně tříděný nebo netříděný úlomkovitý materiál, který se pohyboval činností ledovce (till) + byl ledovcem akumulován
- kamy - vyplněný prostor mezi ledovcem a údolní stěnou - po ústupu ledovce mají charakter teras na úpatí údolních svahů

MORENA (MORENE)

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

Tomasz Wawrzyniak

FLUVIOGLACIÁLNÍ SEDIMENTACE

- eskery (osary) = valy (agradáční) vzniklé sedimentací materiálu podledovcových vodních toků tvar: úzké vlnité valy (L až 30 km, výška i 30 m) na povrchu: hluboké trychtýře = osarové kotle (po odtání fosilního ledu)
- sandr = výplavová rovina (kužel), divočící vodní toky

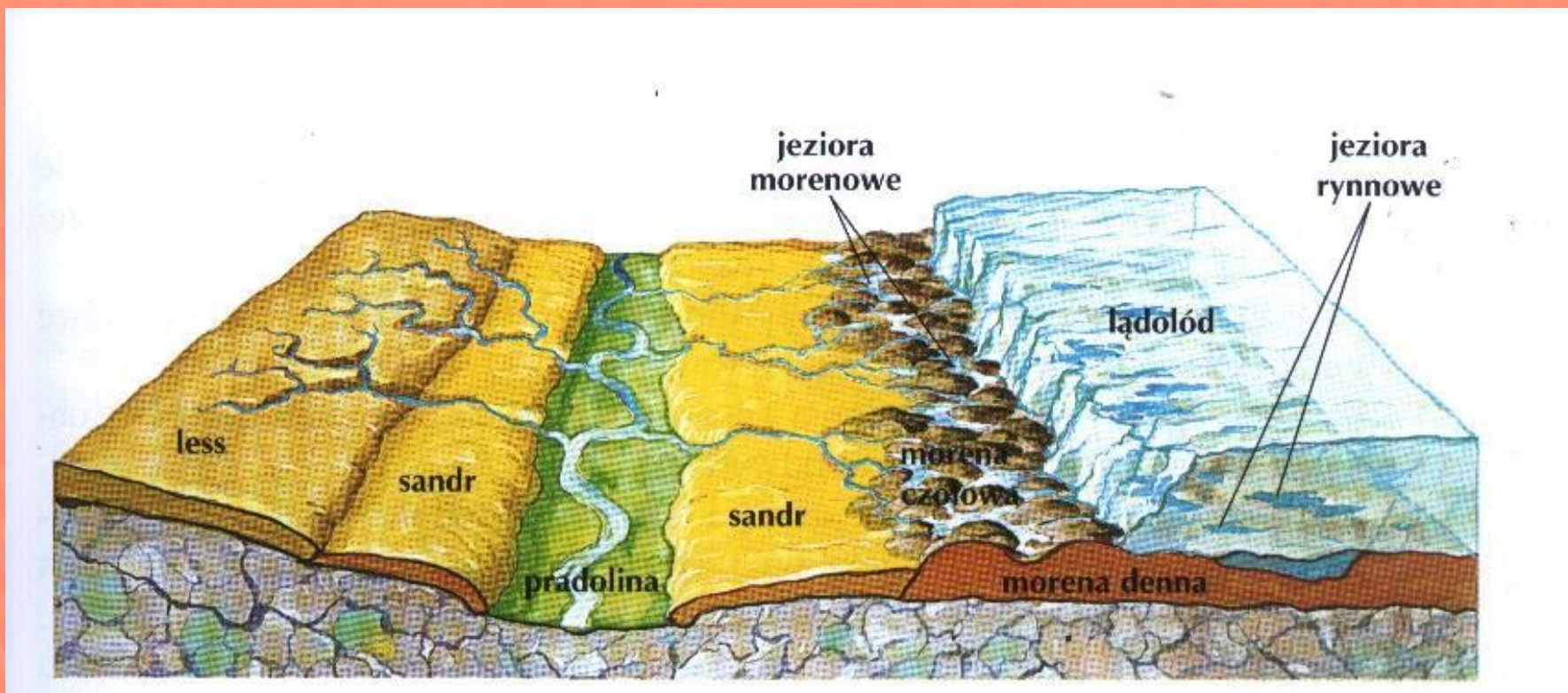
ESKER

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

SANDR

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

PRADOLINY (PRAÚDOLÍ)

- velmi široká údolí – fluviální • vytvořené tavnými vodami z ledovce – v jeho předpolí • voda s mísila s vodu řek neledovcových • V důsledku postupu ledovce – nebylo možné odvodňování na S/SZ – do Baltu – výrazná změna systému odvodňování
- Pradolina Pilicy-Wieprza-Krzny • Ve střední a východní části Polska • V době zalednění Warty (středopolské zalednění) • tavné vody – odtok k SV – do povodí Dněpru
- Pradolina wrocławsko-magdeburska • V SZ Polsku • V době zalednění Warty • odvod vody do Severního moře
- Pradolina warszawsko-berlinská • V SZ Polsku • V době zalednění Wisly (fáze poznanská) • V linii Warsawa – Berlín • Odtok do Labe

PRADOLINA WROCLAWSKO- MAGDEBURSKA

AUTOR PREZENTACJE, DATUM PREZENTACJE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

ZALEDNĚNÍ

- **Zalednění podleské** – pouze okrajové (SV)
- **Zalednění severopolské** (mindel)
  - maximální rozsah – zalednění Sanu II - největší zalednění v Polsku; S úbočí Karpat i Sudet (400 m n.m.),
  - nejvyšší vrcholy Gór Świętokrzyskich - nunataky
- **Zalednění středopolské** (riss) – zalednění Odry, Warty
  - maximální rozsah: do Sudet, J Wyżyny Małopolskiej i Lubelskiej
- **Zalednění jihopolské** (würm)
  - maximální linie zalednění
  - linie okolá Gubina - Zieloną Górą
  - Leszno – Konin – Szczytno
  - Grajewo - Augustów

PRAÚDOLÍ

- Některá praúdolí – vysoká vodnost • průtoky 300-400 tis. $\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ •
Srovnání - Wisla (v ústí 1 080 $\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$, Odra 575 $\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$)

PERMAFROST

- • Permafrost /dlouhodobě zmrzlá půda/ jsou horniny a zeminy zemské kůry, jejichž teplota je více než 2 roky pod bodem mrazu • činná vrstva = povrchová vrstva permafrostu, kde během roku dochází aspoň jednou k vzestupu teploty nad 0°C – vysoce dynamická s intenzivními periglaciálními procesy. - mocnost činné vrstvy závisí kromě teploty na charakteru substrátu a vegetace (rašeliniště 10-20 cm, tundra 30-50 cm, suché šterky 2-3 m /max.10 m/).
- • Agradace permafrostu
- • Degradace permafrostu - termokras

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

PERMAFROST /DLOUHODOBĚ ZMRZLÁ PŮDA/ JSOU HORNINY A ZEMINY ZEMSKÉ KŮRY, JEJICHŽ TEPLOTA JE VÍCE NEŽ 2 ROKY POD BODEM MRAZU.

- Maximální mocnost permafrostu:
  - pohoří Udokan 1600 m, • Aljaška 400 – 500 m,
  - na území ČR v pleistocénu kolem 300 m (Moravská brána 220 m). V hloubce 15 m má permafrost nejnižší teplotu; je blízká průměrné roční teplotě a během roku se nemění – např. v hloubce 15 m: Aljaška: -10°C , SV Sibiř u Sev. ledového oceánu: 13°C .

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

PŮDNÍ LED

- Voda hraje, kromě vzniku zvětralin, důležitou roli při pohybu zvětralin.
- Kryoturbace – pohyby vertikálního a horizontálního směru v činné vrstvě, typické jsou pro nehomogenní sedimenty, výsledkem jsou zvířené půdy

MRAZOVÉ KLÍNY

- V ČR velmi rozšířené pleistocenní kryogenní struktury • Typické: nížiny a pahorkatiny např. lokalita Bystřany u Teplic – ve sprašových hlínách 26 mrazových klínů (hloubka: 2,2 – 2,4 m) • výskyt: v nezpevněných pleistocenních, terciálních a křídových sedimentech • Na téměř rovných površích (do 5°) • První je u nás popsal Jahn (1896) SZ. od Pardubic • 1889 je zjistil Zahálka (1901) u Roudnice nad Labem a Loun

LEDOVÉ KLÍNY

- Význam: indikátory klimatických podmínek • Ledové klíny s primární výplní eolickým pískem se tvoří ve velmi suchém aridním podnebí při teplotě (průměrné roční) menší než -12 až -20 °C • Roční úhrny srážek do 100 mm • Mrazové klíny v ČR: hloubka nejčastěji 2 – 3 m (ojediněle 4 metry); šířka: cm až 1,5 m

LEDOVÝ KLÍN U NĚMČAN

- Největší v ČR: • Jeden z největších v Evropě • Objeven 1962 (T. Czudek) • 3,5 km SV od Slavkova u Brna • Severní okraj obce Němčany (v opuštěné pískovně) • Hloubka: 6,5 m; šířka v horní části 11,5 m • Klín tvoří trhlinu rovnoběžnou se směrem rozvodního hřbetu • Délka: 62 m (+30 m)

LEDOVÝ KLÍN U NĚMČAN

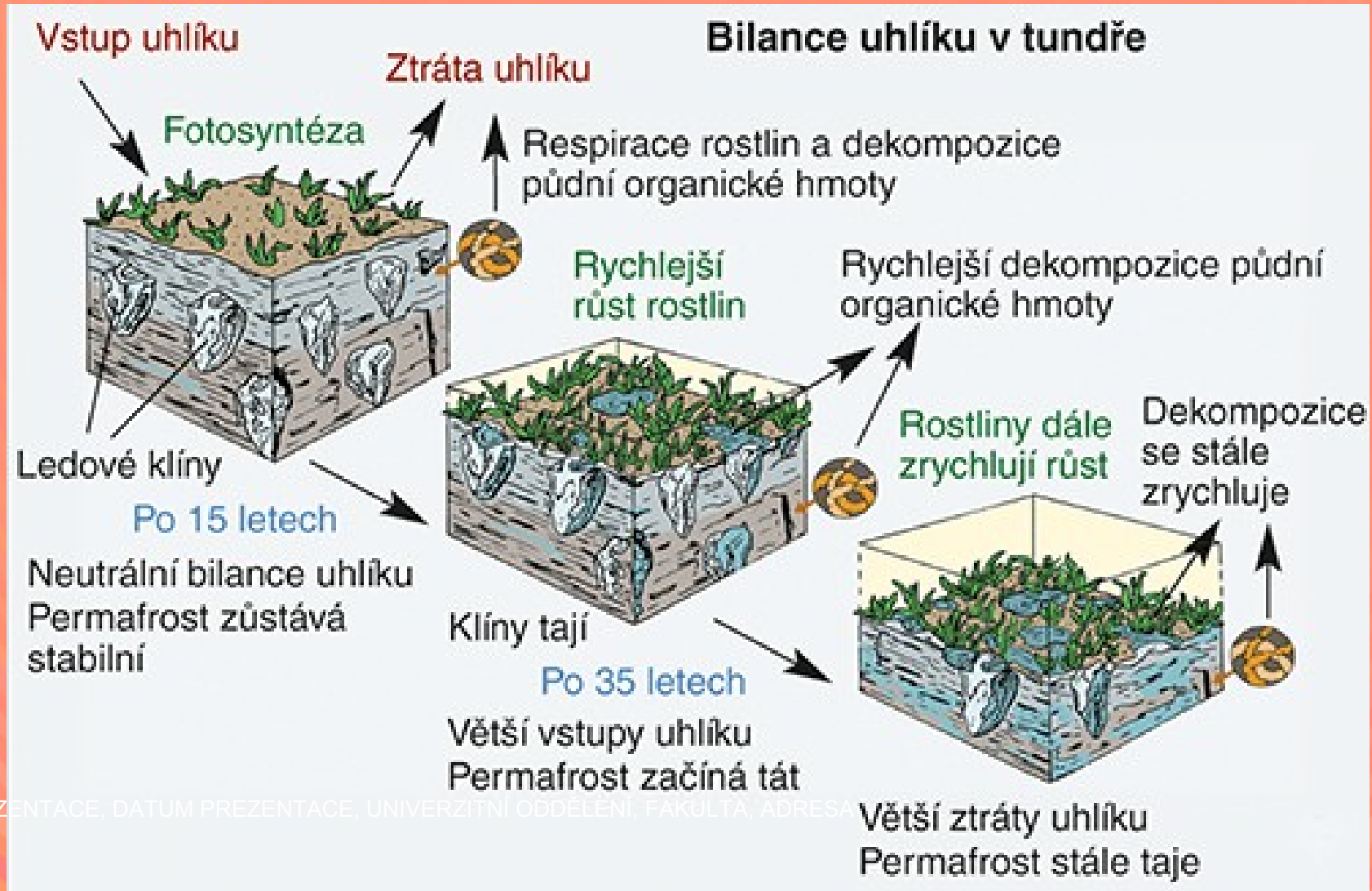

ŠÍŘKA -

Archivní snímek Mrazového klínu u Němčan, když ještě nezarůstal stromy

TÁNÍ PERMAFROSTU

PLEISTOCENNÍ ZVĚTRÁVÁNÍ

- Vznikají různě velké úlomky • Jemnozrnný materiál - významná komponenta sprašových pokryvů, svahových sedimentů a eluvií • Podkrušnohorské pánve: příklady mrazového zvětrávání uhelných slojí uhlí v nejsvrchnější části přeměněné v mour (mourové uhlí) do hloubky 10 – 15 m (ojediněle až 20 m) • Pevné horniny: kryogenní eluvia na rozvodních částech terénu • Mocnost kryoeluvia max. 2 metry • Lokalita u Náměště na Hané – kulmské břidlice mrazově rozvolněné do hloubky 3,2 metrů

MRAZOVÝ SRUB

- Skalní stupeň vzniklý ve svahu mrazovým zvětráváním a následným odnosem. Stěny mrazových srubů jsou v závislosti na struktuře horniny (zejména puklinách a vrstevních plochách) svislé nebo téměř svislé, případně převislé.
- vznik mrazových srubů - vyvolán intenzivním mrazovým zvětráváním, jehož největší intenzita byla v chladných obdobích pleistocénních glaciálů
- významný faktor: srážková nebo tavná voda, která vniká do puklin nebo mezivrstevních spár

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

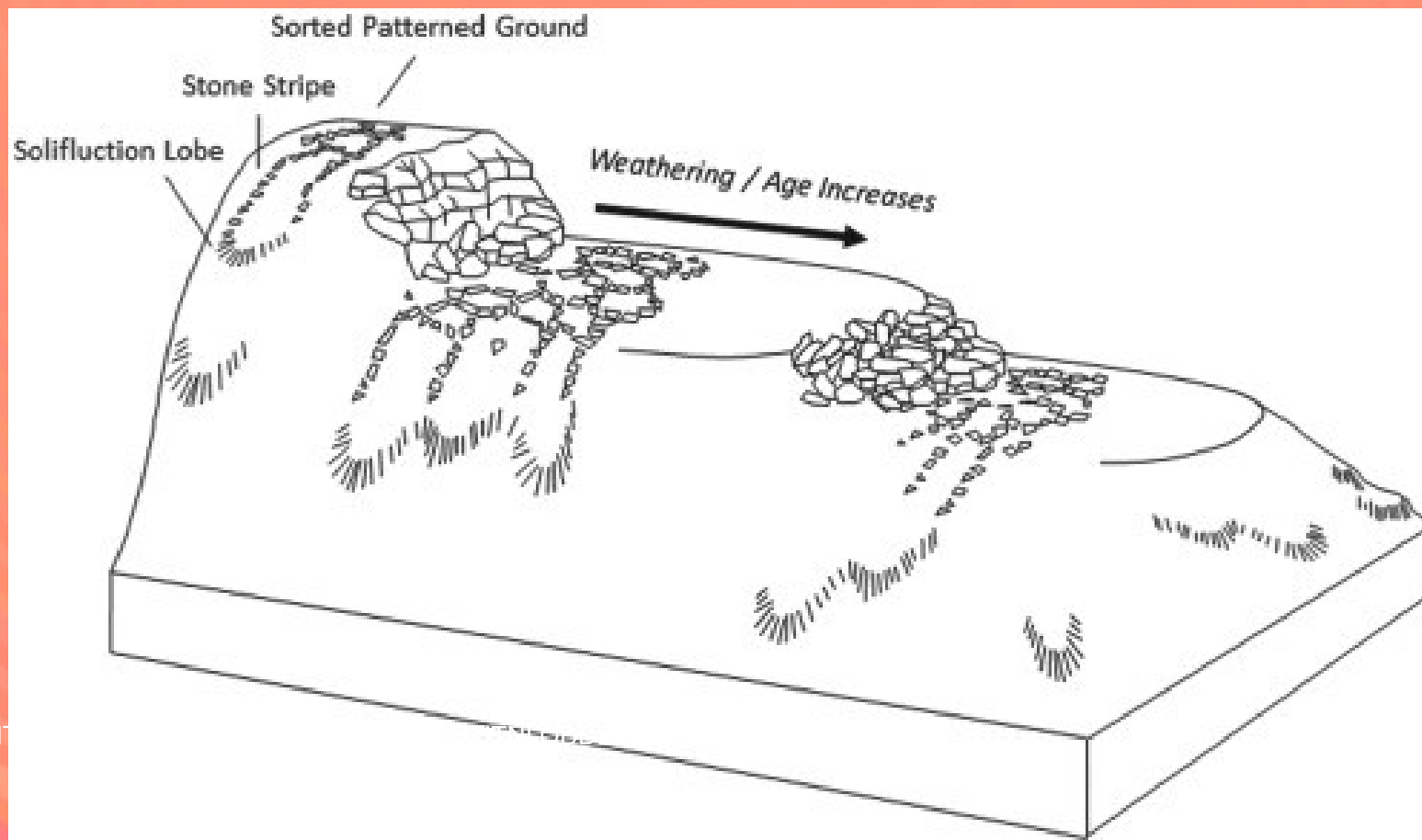
KRYOPLANAČNÍ TERASY

- mírně ukloněný až téměř horizontální erozní tvar na svazích
- vznikly v periglaciálním prostředí pleistocénu
- Jsou typické pro středních a horní úseky svahů.
- V horních částech svahů a na úzkých meziúdolních rozsochách často postupně přecházejí v náhorní kryoplanační plošiny.
- Kryoplanační terasy sečou různě odolné horniny. Nejlépe jsou vyvinuté v masivních horninách s blokovým rozpadem, prostoupených hustou sítí puklin.
- Kryoplanační terasa je tvořena skalním výchozem a mírně skloněnou kryoplanační plošinou (sklon 1 - 12°), která je často překrytá sutí.

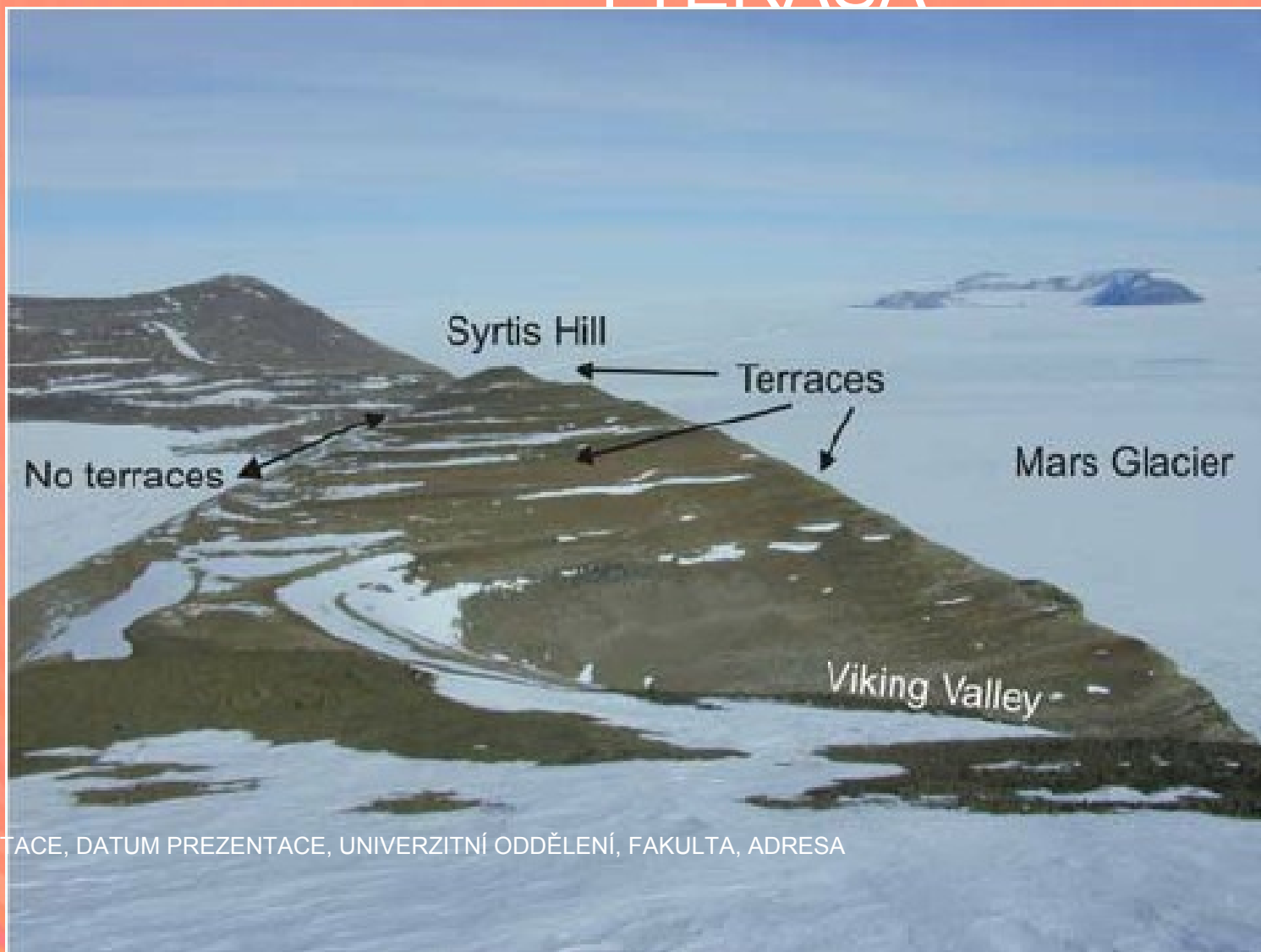
Termín kryoplanace je převzat z řečtiny (kryos = chladný, mrazivý; planare = zarovnávatí).

KRYOPLANAČNÍ TERASA

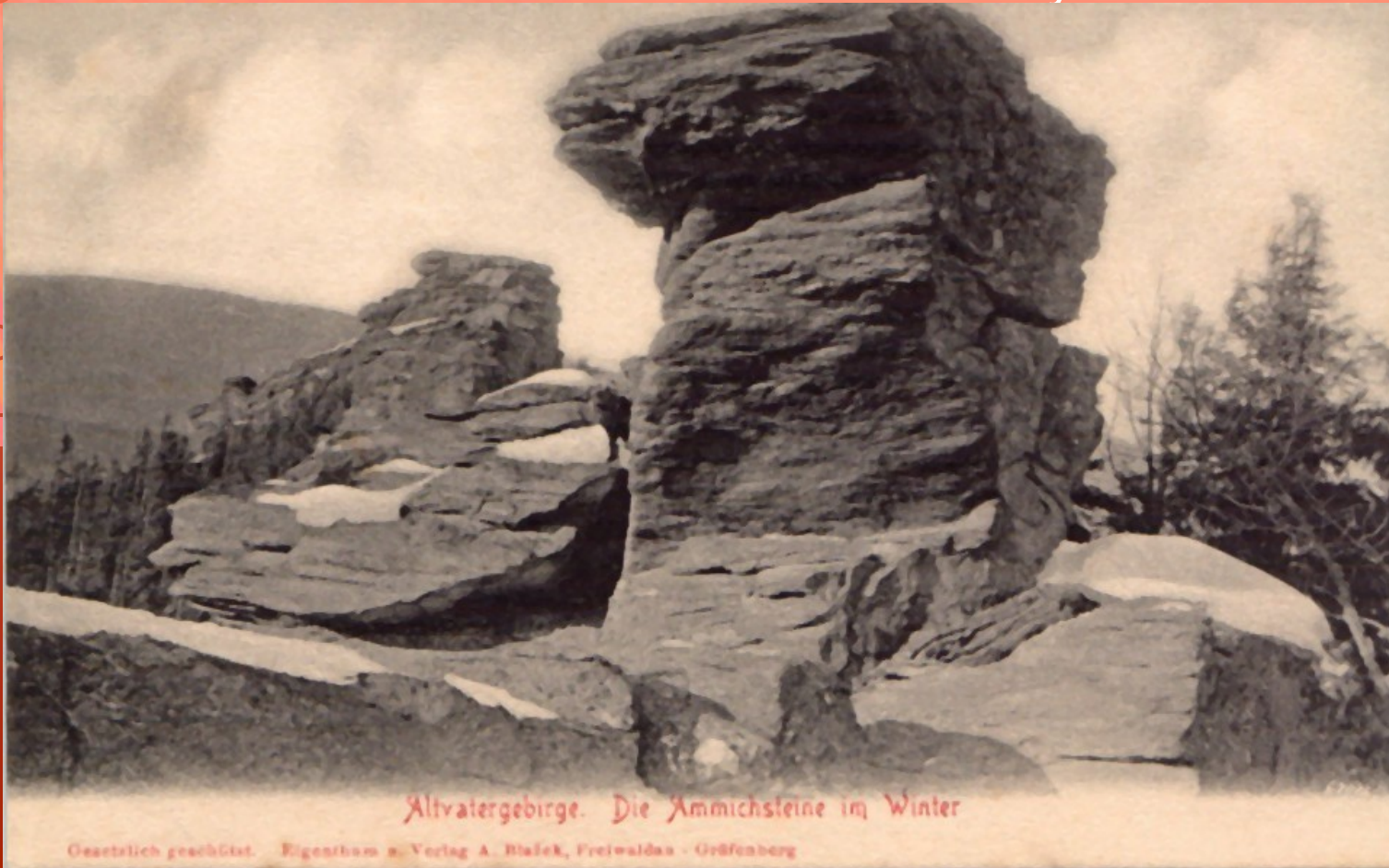
KRYOPLANAČNÍ TERASA

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

TOR

- Tor je izolovaná skála vyčnívající výrazně na všech stranách nad okolní terén.
- Plošně je obvykle méně rozsáhlá a její výška většinou převažuje nad rozlohou, čímž se liší od skalní hradby.

TOR, SKALNÍ HRADBA

- etapy vzniku: 1. zvětrání horniny chemicky do hloubky (mladší 3H)
Odolnější partie odolaly zvětrávání a zůstaly v podobě skalních suků ve zvětralině
- 2. Erozní odnos zvětralin (starší 4H), skály se dostaly na povrch
- 3. Modelace mrazovým zvětráváním, někdy až destrukce, vznik balvanových moří a proudů

SKALNÍ HRADBA

The southeasterly mass of the two Haytor Rocks, viewed from two angles. The left photograph is from the northwest towards the southeast. This is inline with the enlarged, steep-dipping joints. The right photograph, with rock climbers, is from the west and is oblique to the joints.
Ian West & Tonya West (c) 2007.

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

KAMENNÁ, BALVANOVÁ MOŘE

- pokryv (nahromadění) ostrohranných až slabě zaoblených úlomků hrubé velikosti na svazích a plochých vrcholových partiích terénu, pokrývající více než 50% plochy daného místa
- vznik - zpravidla mrazovým zvětráváním skalních výchozů, nebo podpovrchovým chemickým zvětráváním a následným odnosem jemných zvětralin.
- plošné akumulace na temenech horských hřbetů a na mírných svazích; většinou zde dochází téměř k úplnému odstranění jemných částic vyvátím nebo splachem z prostorů mezi balvany.

BALVANOVÉ MOŘI

BŘIDLIČNÁ HORA

KAMENNÁ MOŘE

- Většina kamenných moří vznikla v periglaciálním klimatu starších čtvrtohor • pomaleji se vytváří i v současné době • Jejich vznik závisí zejména na geologických podmínkách a sklonu svahu. • Za kamenná moře se označují takové akumulace skalních bloků, které pokrývají minimálně 50% celkové plochy svahu. • Podle velikosti sklaních úlomků se rozlišují: balvanová moře a suťová moře (pole) • Autochtonní kamenná moře se vyskytují víceméně na místě svého vzniku nebo v bezprostřední blízkosti a dosahují mocnosti až desítek metrů. • Alochtonní kamenná moře tvoří zvětraliny již přemístěné svahovými pochody

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA

KAMENNÁ MOŘE – ČERTOVA STĚNA

- tvoří ji na kvádry rozpukané žulové skály nad hlubokým údolím Vltavy
- pod vlastní stěnou najdeme rozsáhlá suťoviska a kamenné moře
- balvanitý úsek pod Čertovou skálou = Čertovy proudy, v některých balvanech najdeme tzv. obří hrnce

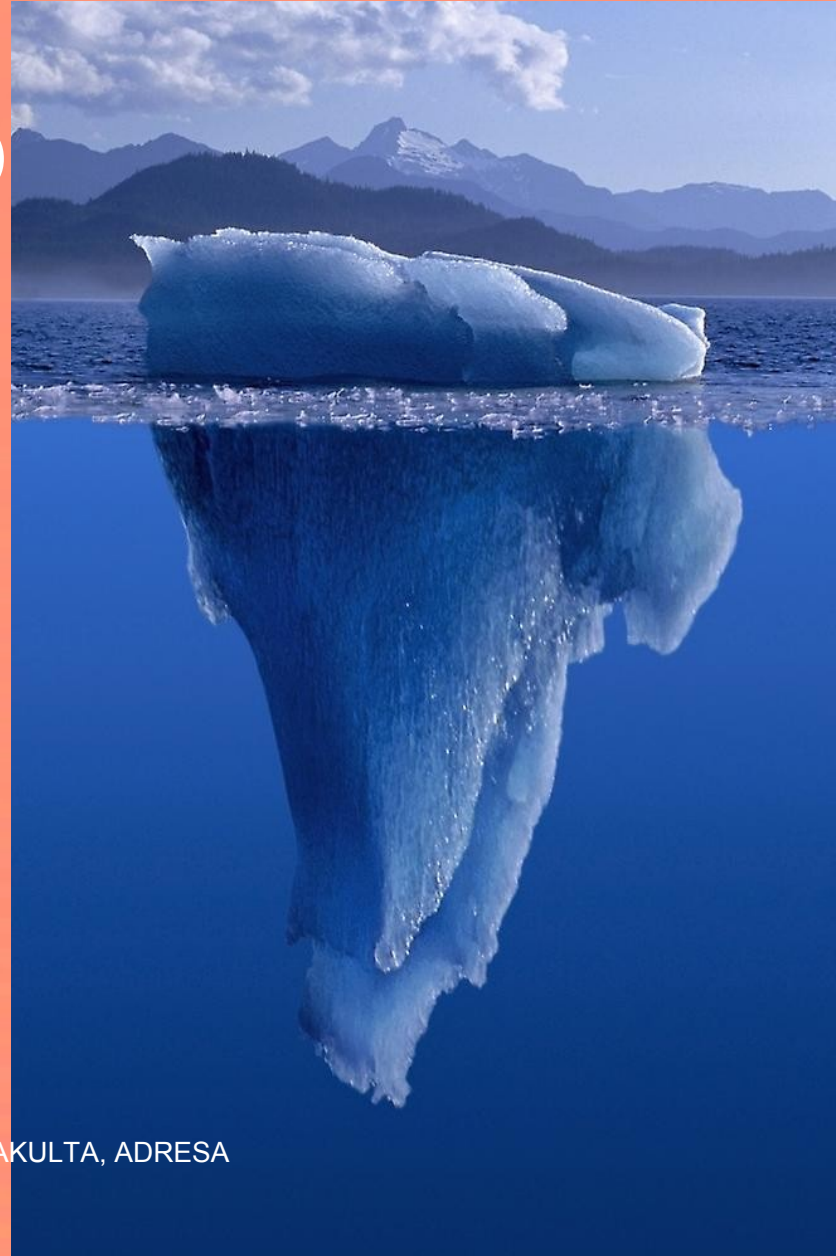

ČERTOVA STĚNA

DĚKUJI ZA POZORNO

AUTOR PREZENTACE, DATUM PREZENTACE, UNIVERZITNÍ ODDĚLENÍ, FAKULTA, ADRESA